

kinderna bland finnarna beskrivs av dem själva som en spanskifering, men kan det inte också läsas som iscensättningar av det fina folkets "kontinentala" vanor (och Karisto beskriver just de finska migranterna som klassresenärer)? Egentligen ska man väl inte ta upp andra saker som boken kunde ha handlat om, men det slår mig också att boken till stor del tycks vara avgränsad till (vad som i alla fall framstår som) etniskt homogena grupper av migranter. Åldersmigrerar inte också personer som tidigare i livet invandrat till de nordiska länderna, kanske kan en del av "återvändarna" till exempelvis Latinamerika ses som åldersmigranter, och vad hade inkluderandet av sådan åldersmigration gjort med helheten? Och vad innebär den relativa etniska homogeniteten inom grupperna för odlandet av en etnisk särart i andra länder (som är ett tema som återkommer i några av texterna)? Kort sagt, de sociala parametrar som texterna arbetar med blir ibland lite tvingande och begränsande.

Men så är det väl med alla goda böcker, de engagerar och väcker frågor – som i sin tur kan bli startskotten för kommande forskning. Boken är ett välkommet bidrag till kulturvetenskapliga studier av ålder och åldrande, och med tanke på den pedagogiska tonen i flertalet bidrag så kommer den att passa utmärkt som kurslitteratur i många discipliner. Problemet är nämligen, som också påpekas i boken, att ålder och åldrande ofta är blinda fläckar i social- och kulturvetenskapliga analyser, och lämnas åt särskilda discipliner att hantera (som socialgerontologi). Denna typ av antologier skulle kunna råda bot på den bristen.

Sverker Hyltén-Cavallius, Stockholm

À la mode. Mode mellan konst, kultur och kommers. Ida de Wit Sandström & Cecilia Fredriksson (red.). Makadam, Göteborg/Stockholm 2016. 340 s., ill. ISBN 978-91-7061-216-9.

Den svenska modeforskningen är fortfarande ung som disciplin betraktad, med mycket att inventera ur flera perspektiv. *À la mode* sällar sig

till den rad av antologier som det senaste decenniet speglat svensk modeforskning och dess utveckling. Medan Centrum för modevetenskap har nischat sig kulturhistoriskt med ett tidsspänn från 1700-talet fram till idag, så rörde sig de Göteborg-Boråsbaseerade redaktörerna till *Modets metamorfoser* (2009) mer bland etnologiska perspektiv och 1900-talet. Som undertiteln här skvallrar, mellan *konst, kultur och kommers*, så stakar redaktörerna ut vägen mot ett studium med sökljuset på branschen. Det perspektiv som dominerar här är alltså en granskande blick på modets kommersiella organisering, jämte traditionella humanistiska perspektiv som också lämnas utrymme.

À la mode samlar hela 16 studier om mode av forskare verksamma längs Öresund, Danmark Norge, Lund, Helsingborg och Göteborg. Författarna är verksamma inom ämnen som etnologi, idé- och lärdoms historia, tjänstvetenskap, socialantropologi, modevetenskap och konstvetenskap. Redaktörerna har strukturerat boken längs tre givna teman, "Organisation och vardag", "Förhandla och navigera" samt "Skärningspunkter och översättningar", vilka i viss mån speglar underrubrikens tre ledord, kommers, kultur och konst.

Under första temarubriken dominerar studier av branschen, med ett närmast genomgående perspektiv på de yrkesverksamma. Danska Else Skjolds undersökning av pälsindustrin går en annan väg. Skjold har tidigare undersökt dansk pälsindustri, bland annat i den danska antologin *Snit!* (2011). Denna gång undersöks hållbarhet, ett ideal som normalt inte förknippas med päls, samt de krocker som uppstår mellan modets snabba krav och den långsammare hantverkstraditionen som ligger bakom körsnärernas arbete. Pälsuppfödning har sedan tidigt 1900-tal varit en stor näring i Danmark, men numera är produktionen som i många andra fall flyttad till Kina. Skjold belyser en produktion som normalt granskas för sina brister, men ser här hur den har bäring i termer av hållbarhet. Ida de Wit Sandström, Philip Warkander och Magdalena Petersson McIntyre undersöker arbetsvillkoren för småföretagare, frilansare och anställda i en bransch där man hellre talar om drivkrafter som

kreativitet och smak än lön och lönsamhet. Sociologen Patrik Aspers slutsatser om mode som en marknad mellan skapande och säljande används i viss mån som en teoretisk utgångspunkt för de båda förstnämnda. Aspers menar att det kreativa i mode är det som skiljer mode från så kallade standardmarknader. Mode är istället en statusmarknad. Kompetensen som krävs för en yrkesverksamhet inom en statusmarknad handlar om smak, hur den uttrycks och förvaltas. Hos de Wit Sandström blir det, tillsammans med Bourdieus tankar om distinktion och fält, ett verktyg för att analysera hur livsstilsbutiker, mindre aktörer i modets utkant ser på sin verksamhet och hur de förhåller sig till sin verksamhet. Hur gör de för att navigera mellan det individuella och det bredare kommersiellt gångbara? Paradoxen mellan individualitet och det kollektiva är det som intresserar henne samt logiken i en statusmarknad, där passionen i det kreativa arbetet ska möta konsten att sälja. Vad de Wit Sandström märker bland dem hon följt, är att den ekonomiska drivkraften och trenderna underbetonas när butiksinnehavarna talar om sin verksamhet, och att kreativiteten och förmågan att tänka annorlunda framhålls som det främsta arbetet, vilket sätter ljuset på balansakten mellan det kommersiellt gångbara och kreativiteten som det som utmärker dessa aktörer. Även modevetaren Philip Warkander närmar sig förhållandet mellan kreativitet och ekonomi med hjälp av Aspers. Utifrån att kreativiteten som utövas, underförstått, ofta anses vara lön nog inom modebranschen, mejslas en analys fram om den ekonomiska utsattheten som många frilansare befinner sig i. Författaren diskuterar den konjunkturkänslighet som drabbar dessa aktörer; kompetenser som estetisk expertis är en nödvändig tillgång i denna sektor, men är samtidigt en kompetens som är väldigt sårbar för modets smakväxlingar. Ytterligare en sida av modebranschen som tjänstesektor analyserar Magdalena Petersson McIntyre. Genom fältarbete på en större modekedja skildrar hon det dagliga arbetets monotoni, som befinner sig långt bortom de snabba förändringar som präglar modet, eller för all del, långt bortom den kreativitet som utövas i yrkeskategorierna som

Warkander beskriver. Observationerna i modebutiken blir en utgångspunkt för diskussion om modets materiella aspekter. Petersson McIntyre ser arbetet i modebutiken i ljuset av de diskursiva praktiker som Karen Barad menar alltid är sammanvävda med det materiella. I butiken är arbetet med plaggen monotont, de ska vikas, läggas till rätta, ryggen värker, smilbanden värker. Butiken blir här en paradoxal skärningspunkt som är separerad från det symboliska modet samtidigt som det i högsta grad är en projektionsyta för detsamma.

Karin Salomonssons bidrag under denna temarubrik följer en ny yrkesgrupp i branschen, de professionella garderobsrensarna. Det är en exposé som även når in i klädkonsumentens vardag, över kläder och minnen. Överflödet i modets fotspår – som drivs av de kommersiella intressen som trots allt finns där i bakgrunden – behandlas ur några olika oväntade vinklar. Den överfulla garderoben kan ses som en metafor för detta överflöd, men fungerar även som en utgångspunkt för ytterligare två av antologins bidrag. Dessa är Cecilia Fredrikssons analys av frivilliga köpstopp och som hon lyfter fram, potentialen för en ny moral i förhållande till konsumtion, och Hanna Wittrocks analys av den korsbefruktning av loppis och sociala forum, som vuxit fram genom en andrahandsmarknad som möjliggjorts genom Facebook, vilken Wittrock belyser som ett uttryck för den nya kollaborativa ekonomin som blivit allt vanligare de senaste åren. De båda senare är placerade under nästa temarubrik "Förhandla och navigera". Redaktörerna har med detta avsnitt velat samla texter som tar upp det "personliga görandet av mode". Här samsas sju bidrag som går in i identitetsskapande och konsumentpraktik. Men här blir jag frustrerad över rubriksättningen, jag hade velat se ytterligare en rubrik. De tre bidragen som nämndes innan belyser en konsumentvinkel och konsekvenshantering av branschens överproduktion. De andra bidragen i avsnittet "Förhandla och navigera" belyser snarare identitetsskapande. Mode uttrycker alltid makt och följer alltid dem som har makten i samhället, det vill säga ett annat ord för normprivilegiet, vilket också representerar en traditionell

gren av humanistisk modeforskningen. Trine Brun Petersen och Maria Mackinney Valentin, som båda är verksamma i Köpenhamn, har skrivit en gemensam artikel om helskägg. Studien bygger på intervjuer med tre män med skägg. Informanternas konnotationer för skägg spänner mellan symboler för ålder, maskulinitet, subkulturell tillhörighet och politiska ställningstaganden och kommer även in på hur helskäggets associationer förändrats under de senaste 50 åren. Karin Lövgren har intervjuat 21 kvinnor mellan 62 och 94 år om deras erfarenheter och förståelse av åldersaspekter av mode. Framhävandet av kvinnlighet är central i modets normskapande. Men som Lövgren visar är det en *ung* kvinnlighet, där den åldrade kvinnans kropp sakta utesluts. Att plaggen sitter annorlunda är en sak, en annan att plaggen kan vara svåra att ta på sig med armar som inte riktigt går att höja ovanför huvudet som när man var ung. Lövgren behandlar både normativa och konsumtionsteoretiska sidor av mode och åldrande. Agneta Helmius tangerar också mode och normativitet, men ur ett idéhistoriskt perspektiv bortom identitetsskapandet. Hon säger istället något om modets konstitution och hur det fylldes med innebörder när det höll på att formas som fenomen. Den fåfänga som driver dagens konsumenter till Salomonssons överfulla garderober är ur ett globalt hållbarhetsperspektiv ett moraliskt problem idag, medan modet under 1700-talet i sig sågs som ett hot mot den samhälleliga ordningen. Helmius låter oss ta del av dessa idéer genom en framställning av den skandalomsusade figuren *sprätthöken*, en svensk dandy, och hans påstådda brist på dygd – manlig dådkraft, efter latinets *virtus*. Formuleringen av modets problem har förändrats, men då som nu så leder överkonsumtion till olika typer av implikationer för det allmännas bästa.

En annan form av förhandling kring identitet står Ann-Sofie Hjemdahl och Carina Sjöholm för. Hjemdahls artikel rör sig kulturhistoriskt vid 1920-talets Norge och undersöker hur humorsrörelsen kom att arbeta för en inhemsk konfektionsindustri, som en motreaktion mot den ”flod” av tysk konfektion som då strömmade in i landet. Här handlar det om hur nationell

identitet och humorsideal förhandlas fram. Carina Sjöholms analys utgår från biogående, och hur identitet formuleras i mötet med kulturformer. Här undersöks hur mode spreds genom film och hur de estetiska ideal som visades där plockades upp hos publiken under 1940- och 50-talen.

Den tredje och sista temarubriken är ”Skärningspunkter och översättningar” med dess fyra artiklar som tar utställningar eller bilder av mode som en utgångspunkt för analysen. Konstvetaren Viveka Kjellmer utgår från modets relation till konst i en analys av två utställningar av mode, den egensinniga Sandra Backlund med sina handstickade coutureplagg och den kommersiella men kreativt spännande Ann-Sofie Back. Marie Riegels Melchior analyserar hur danskt mode positioneras och iscensätts som något unikt i positionering mot omvärlden genom utställningar. Karun Norgård arbetar med en utställning från Bergen 1928 och gör en analys av likheterna mellan dräkt och modernismens arkitektur. Antologin avslutas med Maria Carlgrens bildanalys av en reklambild för modeföretaget El Corte Inglés, som är en parafraas på Velásquez målning *Hovdamerna*. Carlgren leder läsaren genom tidigare tolkningar av en av de mer kända målningarna i konsthistorien. Hon visar hur El Corte Inglés leker med betydelser, som en kreativ utmaning men med kommersiella syften. Analysen blir en illustration av hur mode balanserar på gränsen mellan konsten och det kommersiella, både i bemärkelse av att låna det kulturella kapital som ryms i konsten och i form av den lekfullhet som gör modet till en kreativ smältdegel. Med Carlgrens artikel avslutas antologin på så vis i skärningspunkten mellan konst, kultur och kommers.

À la mode ger prov på perspektiv att applicera på en industri i behov av både historisk och samtida analys. Traditionellt är det ofta journalistiken som står för granskningen av arbetsvillkor, och då i fjärran länder. Här ges prov på hur modeteoretiska perspektiv kan belysa monotonin på arbetsgolvet i modekedjan och de osäkra villkoren för frilansarna och småföretagarna i Sverige – jämte de mer traditionella kulturhistoriska och kulturteoretiska analyserna av mode

som ett mellanmännskligt fenomen. I förhållande till den granskande blicken på branschen så saknar jag ett kompletterande perspektiv på konsumtion med samma kritiska udd. Vad hade till exempel hänt om man studerat effekterna av de ekonomiska drivkrafter som dominerar jämte modet som den statusmarknad, som några av bidragen låter Patrik Aspers tala om? Hade det kunnat innebära perspektiv på det problematiska i överkonsumtionen, på personliga eller kollektiva nivåer? Utan utblicken på det som skaver så framstår kapitlet om konsumtion lite väl medhårs, vilket är synd eftersom dessa i sig är utmärkta i hur de belyser nya fenomen i konsumtionens kölvatten, som Salomonssons skildring av den absurda uppkomsten av professionella garderobsstädare, eller den helt nya korsform av digitalt socialiserande och kollaborativ ekonomi som Wittrock behandlar.

I detta goda axplock av aktuell forskning, som dessutom representerar några av våra grannländer, är bidragen som på olika vis är knutna till Campus Helsingborg de mest tematiskt sammanhängande. Ledorden *mellan konst, kultur och kommers* pekar ut en enande riktning, men trots det så sticker vissa av artiklarna iväg lite åt andra håll och det blir lite spretigt. Temarubrikerna håller alltså inte fullt ut som läshjälp och jag finner istället andra linjer mer berikande, varav jag redogjort för några tidigare i denna anmälan. Ledordet ”kommers” dominerar i inledningen och bland de forskare som är knutna till kandidatutbildningen på Lunds Universitets Campus Helsingborg. Utbildningen är ett samarbete mellan institutionerna Kulturvetenskaper och Service & Management, förlagd på den senare. Att mode i sanning är ett fenomen med *både* en kommersiell *och* kulturell, icke-kommersiell sida är ett motsatsförhållande mellan två perspektiv som ofta är svårt att fånga. Traditionellt belyser humaniora de kulturella perspektiven och näringslivsstudier de ekonomiska. Efter hand framträder användningen av sociologen Patrik Aspers teoretiska perspektivet om mode som en statusmarknad, som en nyckel inte bara för de Wit Sandströms och Warkanders analyser av mode, utan även som en öppning för att studera mode som ett sammansatt

fenomen med båda dessa sidor. På artikelnivå visar även de olika bidragen på hur produktivt utbytet inom en institutionsmiljö kan bli när gränslandet mellan humaniora och näringslivsstudier låter sig sammanfogas. Det är på det hela en modeforskning som jag ser fram emot att fortsätta följa!

Lisa Svensson, Malmö

Föreställda finlandssvenskheter. Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland. Sven-Erik Klinkmann, Blanka Henriksson & Andreas Häger (red.). Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors 2017. 375 s., ill. ISBN 978-951-583-364-8.

Under tiden 2010–2013 finansierade Svenska litteratursällskapet i Finland forskningsprojektet ”Bitar av samma pussel? Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland”. Åtta svenskspråkiga forskare deltog i projektet och har till största delen varit knutna till ämnet nordisk folkloristik vid det svenskspråkiga universitetet Åbo Akademi. Resultatet av projektarbetet presenteras i den här recenserade antologin. Det är en textstudie som analyserar föreställningar om och upplevelser av den svenskspråkiga minoriteten i Finland, som består av cirka fem procent av landets befolkning. Enligt en språkklag 1922 blev svenskan ett officiellt språk vid sidan av finskan i Finland. Författarna undersöker offentliga debatter som förekommit i olika medier, speciellt tidningar och internet men även litterära framställningar.

Ett centralt begrepp i boken är intersektionalitet. Det avser att identitet och samhällspositioner beror på många olika faktorer: klass, kön, etnicitet, urbanitet/ruralitet, utbildning, sexualitet, ålder, hemort, religionstillhörighet, modersmål och så vidare. Att vara finlandssvensk är inget enhetligt fenomen utan här finns många olika variationer, bland annat beroende på var i Finland man bor, det vill säga det regionala perspektivet spelar in. Detta markeras i bokens titel som talar om finlandssvenskheter eller identiteter i pluralis. Att bo i det nordliga landskapet